actieblad

Uitgave van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, vereniging tot evaluatie van alternatieve behandelmethoden en tot bestrijding van kwakzalverij

TE 4547

KB

tegen de kwakzalverij

september 2000
jaargang 111
nummer 5

Van de redactie

De mythe van het haaienkraakbeen blijft rondwaren. Een zoekactie op het internet leverde talloze "sites" op, overwegend reclame en verkooppunten. Begin Juli j.l. heeft de Johns Hopkins University een bericht op het internet geplaatst waarin grote twijfels over de werking van de kraakbeenpillen worden uitgesproken. Op de jaarlijkse bijeenkomst van de "American Association for Cancer Research" hebben wetenschappers gemeld dat haaien zelfs chondromen (tumoren van het kraakbeen) kunnen krijgen. Zij ontleenden dit aan een overzicht van de "National Cancer Institute's Registry of Tumors in Lower Animals" aan de George Washington Universiteit. Met gebruik van strenge diagnostische criteria vond men 40 gevallen van tumorgroei bij haaien en aanverwante vissoorten. Ostrander, hoogleraar biologie en vergelijkende geneeskunde aan de Johns Hopkins Universiteit, is van mening dat mensen haaien afslachten en kraakbeenpillen gebruiken op basis van onjuiste gegevens.

Er is geen representatief onderzoek waaruit enige werking blijkt. Niet alleen dat bij wanhopige patiënten valse hoop gewekt wordt, tevens wordt een belangrijk roofdier aan het ecosysteem onttrokken, hetgeen negatieve gevolgen zou kunnen hebben. Hij stelt dat kanker in het gehele phylogenetische systeem aangetroffen wordt en dat het onwaarschijnlijk is dat er een diersoort bestaat waarbij deze ziekte niet vóórkomt.

Is het aanbevelen en in de handel brengen van haaienkraakbeenpillen een kwalijke zaak, ernstiger is het wanneer middelen aangeprezen en verkocht worden waarvan niet alleen de werking onbewezen is, maar die tevens schade kunnen veroorzaken. S.A. Norton uit in de correspondentierubriek van de New England Journal of Medicine (N Engl J Med 2000;343:304-5; zie ook het artikel van Frits van Dam elders in dit nummer op p. 10) zijn zorgen over in de VS van Amerika verkrijgbare voedingssupplementen die rauwe dierlijke weefsels bevatten. Hij vermeldt één product dat 17 runderweefsels bevat waaronder hersen,-milt-, long-, lever-, alvleesklier-, hypofyse-, pijnappelklier-, bijnier-, lymfklier-, placenta-, prostaat-, hart-, nier-, darm- en schildklierweefsel. Sommige producten bevatten zoveel bestanddelen, dat, om de samenstelling op het etiket te krijgen, zulke kleine letters nodig zijn dat het geheel vrijwel onleesbaar is. Het Ministerie van Landbouw verbiedt weliswaar de import van runderweefsels uit landen waar boviene spongiforme encephalopathie ("BSE") vóórkomt, maar dit verbod geldt niet wanneer zij aangewend worden als voedingssupplement. Het is niet bekend of mensen in Nederland risico lopen, maar het is niet ondenkbaar gezien ook in het licht van de aankoop van Numico van enkele Amerikaanse producenten van voedingssupplementen. Consumenten, aldus de schrijver, zullen in begrijpelijke taal anatomische en geografische informatie over de dierlijke bestanddelen willen. Dit geldt ook voor vegetariërs en personen die om religieuze redenen bepaalde soorten vlees niet willen eten.

Beste lezer! Tijd en ruimte ontbreken om U op de hoogte te brengen van de talloze aanbevolen onwerkzame en eventueel ook schadelijke alternatieve behandelwijzen en gedetailleerde kritische beschouwingen te wijden aan de in opkomst zijnde voedingssupplementen. Niettemin zal U in het voor U liggende nummer een rijke schakering van hocus-pocus aantreffen, naast mededelingen en beschouwingen vooruitlopend op de jaarvergadering in October a.s. waarbij ik met name Uw aandacht vestig op het daaraan verbonden symposium over een actueel en belangwekkend onderwerp. ●

INHOUD

De Grootste Kwakzalvers van de Twintigste Eeuw:

bekendmaking van de long list

Tijdens het symposium op 14 oktober zal door de voorzitter bekend worden gemaakt welke genezers naar de mening van de Vereniging tegen de Kwakzalverij de grootsten zijn geweest in de achter ons liggende eeuw. Uit de hieronder afgedrukte 'long list' zullen twintig personen worden geselecteerd, die in een hiërarchische volgorde zullen worden geplaatst afhankelijk van hun prestaties. Om juridische complicaties te voorkomen wil de Vereniging zich bij de definitie nauw aansluiten bij de begripsbepaling zoals vorig jaar door de rechter in het kort geding Houtsmuller versus Vereniging is vastgesteld. Deze stelde o.a.: 'In de wandeling wordt in de medische wereld een behandeling, waarvan in geen enkel opzicht is bewezen dat zij de beweerde werking heeft, betiteld als

vervolg op pagina 2

kwakzalverij'. Hij was ook van mening dat het de VtdK vrij staat om in het licht van een openbare discussie over omstreden behandelmethoden (in dit geval voor kanker) het eigen standpunt in krachtige bewoordingen uiteen te zetten. Net zoals sinds jaar en dag al door de VtdK wordt uitgedragen impliceert of vereist een betiteling als 'kwakzalver' dus allerminst dat kwade trouw of oplichting in het spel is: deze is in de praktijk immers nauwelijks te beoordelen. Genomineerden in de 'long list' behoeven zich in die zin niet beschuldigd te voelen van immoreel gedrag, zij worden slechts beschuldigd van kwakzalverij en meer niet!

Definitie

De definitie van kwakzalverij, die leidraad is geweest en zal zijn bij de beoordeling van de twintigste eeuwse kwakzalvers, kan als volgt worden samengevat. Kwakzalverij is:

- (a) elk beroepsmatig handelen. c.q. het verlenen van raad of bijstand in relatie tot de gezondheidstoestand van mens of dier;
- (b) dat niet gefundeerd is op toetsbare en voor die tijd logische dan wel empirisch-houdbare hypothesen en theorieën;
- (c) die actief onder het publiek worden verspreid ('over-promotion');
- (d) zonder dat toetsing binnen de beroepsgroep op effectiviteit en veiligheid heeft plaats gevonden en;
- (e) die (veelal) zonder overleg met medebehandelaars worden toegepast.

Toetsingscriteria

Bij het vaststellen van de kandidaten en de uiteindelijke aanwijzing ('En de winnaar is...') van de toppers zal gebruik worden gemaakt van een semi-kwantitatieve beoordelingsscore, die uiteraard transparant moet zijn. Over de uitslag zal immers geen correspondentie of reclame mogelijk zijn. Er zullen in de 'short list' twee lijsten van tien personen overblijven: de niet-artsen en de artsen (incl. tandartsen, dierenartsen, apothekers e.d.). Daarna zullen een 'overall' top vijf worden vastgesteld. De beoordeling en research zal letten op de volgende elementen (zie kader criteria).

Hoe meer nummers 3 worden gescoord hoe hoger de kwakzalver op de lijst zal eindigen. Besloten is om 'indirecte' kwakzalvers uit te sluiten, dat wil zeggen dat alleen zij die daadwerkelijk 'hands on' mensen behandelden zullen worden beoordeeld. Natuurlijk is het te betreuren dat mensen als Vogel, Nieuwenhuis, Schuitemaker, Aakster, Mellie Uyldert, Van Wijk, Dicke en Fontijn 'hors concours' blijven, maar strikt genomen werkten zij voornamelijk bedrijfsmatig of opiniërend en niet beroepsmatig sensu strictu. Wij rekenen hierbij dus op uw begrip! ●

Criteria

A. Opleidings niveau	1. ongeschoold 2. laag geschoold 3. medisch geschoold
B. Aard van de therapie	1. pseudo-medisch 2. paranormaal 3. bovennatuurlijk/absurd
C. Toegebrachte schade	1. Alleen financieel 2. Lichamelijke schade 3. Dodelijke slachtoffers
D. Agressie tegen reguliere geneeskunde	1. Afwezig 2. Matig 3. Krachtig
E. Duur carrière	1. minder dan 5 jaar 2. 5-10 jaar 3. Langer dan 10 jaar
F. Materieel gewin	1. Kon er van leven 2. Verdiende goed 3. Werd rijk
G. Veroordelingen straf Artsen	1. geen tuchtrechtelijke 2. wel tuchtrechtelijke straf 3. Schorsing en/of strafrechtelijke veroordelingen
Niet-artsen	1. Af en toe 2. Frequent 3. Gevangenisstraf
H. Aanwijzingen voor oplichting	1. Geen 2. Misschien 3. Zeker
I. Publikaties	1. Geen 2. Weinig 3. Veel
J. Schoolvorming	1. Alleen eigen praktijk 2. Gering (familieleden) 3. Flink
H. Politieke steun	1. Geen 2. Misschien 3. Zeker

Long list 25 niet-artsen (tussen haakjes periode van activiteit)

Van Bijsterveld P., natuurgenezer en uroscopist, 1900-1938
Boegem Kees, ontdekker wondermiddelen, ±1987-heden
Borgman Johan, magnetiseur, ±1945-1980
Bos Elias, magnetiseur, 1948-1958
Croiset Gerard, paragnost-magnetiseur, ? 1948-1990
Staphorster Boertje (Th. Stegeman), kruidendokter, 1900-1931
Eilers H.J., onbevoegd tuberculose-behandelaar, 1906-1938.
De Haas 'Professor'A.J., plantkundige natuurgenezer, 1900-1915
Haverhoek Femia, helderziende-kruidkundige, 1920-1939
Haverhoek Rudolf, 'homeophaat', 1901-1931
Hofmans Greet, gebedsgenezeres, 1946-1968
Jomanda (Joke Damman), genezend medium, 1992-heden
Klazien uut Zalk (K. Rotstein-van den Brink), kruidenvrouwtje en TV-persoonlijkheid, 1980-1997
Klein Leugemors, Herman, natuurgenezer, 1936-1967
Kokadorus 'Professor' (Meijer Linnewiel), standwerker migraine-stiften, 1900-1930
De Kok J.P., iatrosoof, ? 1980-1994
Lodewijkx A.J., orthomoleculair natuurgenezer, 1980-heden
Maasbach Johan, gebedsgenezer-evangelist, 1960-1996??
Majafra (A. Frankenhuis), helderziende, 1960-1987
Mieremet, wichelroedeloper, handelaar in aardstralenkastjes, 1948-1970
Van de Moosdijk Willem, kruidendokter, 1968-1973
Mullenders pastoor, paranormaal genezer en wichelroedeloper, 1955-1969
Nelissen A., makrobioot, 1990-heden
Ursem Cornelis, handelaar in de 'fistelpot', 1890-1910
Veeman Jelle, auroloog, 1946-heden

Long list 25 artsen (en aanverwante beroepen)

Dankmeijer H.F., internist, alternatief diabetes-therapeut
Defares J.G., arts-bioloog, chelatie- en orthomoleculaire (verjongings-)therapie
Houtsmuller A.J., internist, alternatief kankerbehandelaar
Linschoten R., natuurgeneeskundig arts
Maas H.J.P.A., homeopathisch arts
Martina Roy, arts, uitvinder Neuro-Emotionele Integratie (NEI) therapie
Meijer Durk, huisarts, ook voor Moermantherapie
Merckelbach, F.L.L.M.,arts-celtherapeut/acupuncturist
Moerman Cornelis, arts, uitvinder kankerdieet
Nauta Rink, homeopathisch arts, natuurgeneeswijze/oesters
Nicolai D., arts-iriscopist in dienst bij auroloog
Polderman Rama, arts/auroloog/homeopaat/acupuncturist
Rutten Lex, homeopathisch arts, beleidsadviseur D'66
Samuels Jules, gynaecoloog, uitvinder Endogene Endocrino-therapie (korte golven-apparaat)
Sanders Henri, apotheker, verkoper kwakzalversmiddelen
Van der Schaar P.J.. hartchirurg, cel- en chelatietherapeut
Sickesz M., arts, uitvinder orthomanuele geneeskunde
Tisscher J.R., reumatoloog, klinisch ecoloog en acupuncturist
Trossèl R.T.H.K., orthomoleculair arts/ ozontherapie en preventieve geneeskunde
Van der Upwich H., orthopedisch chirurg, natuurgeneeskundige
Neelissen F.J.M., tandarts-homeopaat en electro-acupuncturist
De Vries M.J., patholoog-anatoom, oprichter Helen Dowling Instituut (psychosociale oncologie)
Valstar E., arts-bioloog, Moerman-arts/orthomoleculaire oncologie
Westerhuis A.H., homeopathisch dierenarts

Jaarvergadering

Agenda

1. Opening
2. Jaarverslag van de secretaris
3. Jaarverslag van de penningmeester
4. Verslag van de kascommissie en benoeming nieuw lid kascommissie.
5. Jaarverslag webmaster VtdK-site, C.P. van der Smagt.
6. Bestuursverkiezing. De Vries en Harms treden volgens rooster af, maar zijn terstond herkiesbaar.
7. Bespreking begroting en plannen 2000/2001, in het bijzonder de verhoopte instelling bijzondere leerstoel 'Psychosociale aspecten van alternatieve behandelwijzen'.
8. Korte terugblik op het verenigingsjaar door de voorzitter (de jaarrede is verplaatst naar het symposium).
9. Wat verder ter tafel komt
10. Rondvraag en sluiting.

Zaterdag 14 oktober 2000, 11.30-13.00 uur in Utrecht

Het bestuur nodigt de leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij van harte uit tot het bijwonen van de jaarvergadering, die ook ditmaal weer zal worden gehouden te Utrecht in het Beatrixgebouw van het Jaarbeurscomplex, gemakkelijk te bereiken van station Utrecht CS via de stationstraverse.

Symposium

Na een lunchpauze vangt om 14.00 uur het zeer interessante symposium aan. Het symposium over kwakzalvers op het internet zal in een aparte mailing worden aangekondigd, maar het bestuur hoopt op uw aller komst, gezien het actuele onderwerp, de interessante sprekers en de overkomst van een prominente Amerikaans geestverwant, speciaal voor dit symposium. (zie ook pagina 5) ●

Entree, ook voor niet-leden: gratis.

Wie is Clara Ruizendaal?

'Komt u zelf dan maar eens kijken in mijn instituut! U bent van harte welkom, als u mij niet gelooft!'

Clara Ruizendaal

Woorden van paranormaal- en orthomoleculair therapeute Clara Ruizendaal, gericht tot ondergetekende, die er blijk van had gegeven zeer sceptisch te staan ten opzichte van haar beweerde therapeutische successen. Wij bevonden ons, met nog twee andere gasten (vitamine-pushende drogisten) in het veelbekeken televisieprogramma B&W van 14 oktober 1999 om onder leiding van Paul Witteman te discussiëren over het nut van voedingssupplementen en vitamines. De therapeute, een blonde vrouw met gedrongen gestalte, die zich zodra ze het woord kreeg nauwelijks liet onderbreken en zich tegenover Witteman herhaaldelijk verontschuldigde voor haar vakjargon (alle door haar genezen patiënten leden nl. aan 'deficiënties' vooral van vitamines en aminozuren en Witteman deed net alsof hij dat begrip niet kende, erg goed) voerde in levende lijve een jonge man ten tonele die zij drie keer van kanker had genezen, hetgeen door een professor in de oncologie uit Leiden zou zijn bevestigd. (Deze man bleek, zo vertelde ons de redactie later, haar levenspartner te zijn, hetgeen zij – anders dan tevoren met haar afgesproken – niet in de uitzending vermeldde!) Verder snoefde zij over grote successen bij kinderen, lijdend aan hyperactiviteit: zelfs kinderartsen zouden naar haar verwijzen. Wij geloofden al deze wondergenezingen niet en besloten dus op haar uitnodiging in te gaan. Dit temeer omdat, naar ons bleek, van haar optreden in het programma een aanzienlijk wervend effect was uitgegaan: er werd bij ons meermalen naar de vestigingsplaats van haar instituut geïnformeerd (Hoogland). Tegelijkertijd ontving de Vereniging ook e-mails van mensen die ons dringend verzochten een einde te maken aan de activiteiten van de genezeres, wier instituut sekte-achtige kenmerken zou hebben en waar slachtoffers soms voor duizend gulden per maand 'medicijnen' moesten afnemen. Hier moesten wij dus meer van weten en zo besloten wij – niet zonder aarzeling overigens – de uitnodiging tot een bezoek aan het Clara Ruizendaal-Instituut te Hoogland nabij Utrecht aan te nemen. Op onze brief d.d. 11 december 1999 kregen wij niet snel ant-

vervolg op pagina 4

woord en wij belden een maandje later maar eens op. Clara zelf kregen wij niet te spreken, maar via een secretaresse kon tenslotte een afspraak worden gemaakt voor 2 maart 2000. De Vereniging zou met een kleine delegatie komen: Van der Smagt, FSAM van Dam en ondergetekende.

Literatuurstudie

Toch enigszins beschaamd dat wij als doorgewinterde 'quackwatchers' nog nooit van Clara Ruizendaal hadden gehoord, verrichtten wij ter voorbereiding op onze visitatie enkele naspeuringen. Moeilijk was dat niet, want ter gelegenheid van de verschijning van haar boek *Eigen-wijsheid* eind augustus 1999 had zij ruime publiciteit gekregen in periodieken, die ten onrechte door ons niet goed bijgehouden worden: de *Libelle* en de *Nieuwe Revu*. In dit laatste blad verscheen op 4 augustus een vrij kritische reportage getiteld "Clara handelt in hoop". Daarin wordt zij een 'aanstormend geneestalent' genoemd dat na veertien jaar ploeteren in de marge nu doorbreekt als genezend medium, regressietherapeute en orthomoleculair genezeres. Zij bleek o.a. gespecialiseerd in huilbaby's, chronische moeheid en kanker. In de *Libelle* van 27 augustus verscheen een onkritisch verhaal waarin Ruizendaal unverfroren reclame mocht maken voor haar en haar medewerkers (zonder uitzondering paranormaal begaafd en allen door haarzelf opgeleid!). Een opgegeven kankerpatiënte kreeg van haar te horen: 'U bent te laat bij ons gekomen, daar ben ik eerlijk in.' En even later: 'Ik ben helderziend, helderhorend, heldervoelend, helderwetend en telepathisch.' Ook haar andere uitspraken leken in het gunstigste geval als koeterwaals te bestempelen en in het kwaadste als oplichting. Tegenspraak van de auteur van de *Libelle*-reportage kreeg zij nauwelijks. Nieuwsgierig geworden namen wij vervolgens haar autobiografie *Eigen-wijsheid* (Uitg. Andromeda Blaricum, 1999) ter hand.

Eigen-wijsheid

Hoe is deze succesvolle genezeres nu zo ver gekomen? Haar boek laat weinig te raden over en bevat zeer openhartige passages ook over de moeilijke jeugd, haar vele ziekten, haar zeer zware bevallingen en haar worstelingen met de paranormale begaafdheid, waartegen zij en haar omgeving zich aanvankelijk sterk verzetten. In de baarmoeder vond zij het al niet altijd even prettig (p.27) en na een 'absoluut moeilijke bevalling' zag zij op 14 mei 1963 om 21.10 uur het levenslicht (p.13). Zij was de achtste van tien kinderen en groeide op in een vrijgemaakt, gereformeerd vissersdorp. In dat gezin zou zij 'alle conditioneringen van haar karma' ontvangen(p.13). Zij kreeg al snel paranormale ervaringen en zag aura's die voor anderen verborgen bleven: zij heeft veel gebeden dat het allemaal zou stoppen. Met haar ouders trof zij het niet: haar vader hield niet van haar en van haar moeder heeft zij nooit een regelrecht compliment gehad (p.14). Zij voorzag toen al problemen en offers: 'Ik ben absoluut publiciteitsschuw. Publiciteit vind ik werkelijk het vervelendste wat er is, maar ik wist dat er geen ontkomen aan zou zijn' (p.15). Gelukkig kon zij van nieuwetijdskind uitgroeien tot nieuwetijdsvolwassene dankzij bezielende hulp van 'mijn begeleiders', in de personen van 'acht intelligenties' om haar heen (p.17). Als kind al kreeg zij verschijningen die haar vertelden dat zij 'heel veel voor de mensheid zou gaan betekenen' (p.58). Tijdens de puberteit kreeg zij aanvallen, die waarschijnlijk maar toch niet zeker als epileptisch werden gediagnostiseerd (p.92). Zij kreeg 'major aanvallen' (p.95) en bleef het liefst de hele dag in bed. Pas veel later zou zij er 'tijdens een orthomoleculaire studie' achter komen dat epilepsiepatiënten een tekort hebben aan het aminozuur taurine en dat toevoeging van dit aminozuur een onherroepelijk einde maakt aan de aanvallen. Taurine zit voornamelijk in vlees en wegens de bezuinigingen kreeg Clara dat thuis nu niet bepaald in grote hoeveelheden voorgezet (p.94). Voor de epilepsie stelde Clara zich onder behandeling van Gerard Croiset, die weliswaar de aanvalsfrequentie van drie per week tot eenmaal per week terugbracht met zijn 'hevig trillende handen rond haar hoofd' (p.101), maar haar tenslotte niet verder wilde behandelen: zij zou zwaar ziek zijn en naar een ziekenhuis in Nijmegen moeten. Na een kort intermezzo over aura's, chakra's en helende kleuren wordt de lezer getracteerd

Clara Ruizendaal Instituut
Alternatief Therapeutisch Centrum

Wij bieden u therapieën volgens de Zaïda methode

Deze bevat invloeden van:

- orthomoleculair
- biochemie
- natuurgeneeskunde
- omeopathie
- kinesiologie
- innerchild care
- regressie
- energetische massage
- aura/chakra
- adings en healings
- spirituele consulten

...vens verzorgen wij:

e Zaïda leergangen
workshops
cursussen

Ons assortiment bevat:

new-age artikelen
dieet artikelen

Zevenhuizerstraat 114a
3828 BG Hoogland
Telefoon 033 - 489 29 20
Fax 033 - 480 80 80
Bank ABN-AMRO te Ede 46.44.59 575
K.v.K. Eemland 31047100
Erkend lid M.B.O.G

Suppletielijst

Sinds 20-06-2000 aangevuld met
Taurine 500 mg 1P/d
Ketoglutaarzuur 300 mg 1P/d
arginine 500 mg 1P/d
Foliumzuur 400 mcg 1P/d
Vitamine B12 1P/d
Biotine 1P/d
Lysine 1P/d

[redacted]

omschrijving	Merk	Mg/mcg	Aantal p.d.	Werking
Udo's olie	Udo's Choice	Complex	4 eetlepels	M.O.V.'s
Vit B 100	Lamberts	Complex	1x1	Vit. B complex
Vit C (met bioflavonoïden)	Lamberts	1000 mg	4x1	Basis + immuniteit
Health Insurance	Lamberts	Complex	1x1	Multi vitamine
Peridoxaal 5 Fosfaat	Vital Cell Life	25 mg	1x1	Actieve vorm B6
Zink	Lamberts	50 mg	1x1	Basis + stofwisseling
Chroom	Lamberts	200 ug	1x1	Regulatie insulineproductie
Selenium	Lamberts	200 ug	1x1	Regulatie insulineproductie
Q10	Lamberts	30 mg	2x1	Extra celenergie
Bio Calcium Magnesium Potassium (CMP)	Biotics	Complex	VDE	Botten + gewrichten
Magne max	CRI		VDE	Opname aminozuren
Micropryl	Lamberts		2x1 (2 potten)	Candidadoder
Candinorm	Lamberts		2x2 (1 pot)	Candidadoder
Bio dophilus	Nutri Inova		2x1	Darmflora
Acetyl-carnitine	Solgar		1x2 nuchter	Spierondersteuning
Cardio Vasculair Support	Solgar		VDE	Ondersteuning hart- en bloedvaten
Bioprotect	Biotics	Complex	2x1	Anti-oxidant
Vit E 400 ie	Biotics	Complex	1x1	Anti-oxidant

Suppletielijst van een man onder behandeling van Ruizendaal.

Glucose Tolerantie Test

Naam:
Datum: 7-3-00
Gewicht: 81
Aantal klontjes: 10

9.00 uur nuchtere waarde	5.2
9.30 uur	7.9
9.45 uur	9.3
10.00 uur	8.0
10.15 uur	7.6
10.30 uur	6.1
11.00 uur	3.8
11.30 uur	4.5
12.00 uur	4.2
12.30 uur	4.3

Piekwaarde: 7.8

Conclusie: candida
hypoglykemie

Verlengde glucosetolerantietest in het Ruizendaal Instituut met als resultaat twee nepdiagnosen (dezelfde man als die op pagina 4).

op details van Clara's zwangerschappen en bevallingen. Al na drie maanden zwangerschap kan zij zich slechts nog op krukken voortbewegen en de bevalling wordt een 'vacuumverlossing': *geboren wordt het* nieuwetijdskind Ximena.

Het kraambed wordt verstoord door nierinfecties, ziekenhuisopnames en ruggeprikken: deze passages zijn slechts geschikt voor lezers met stalen zenuwen. Later wordt het nog erger: 'Nee, ik ben bang dat ik werkelijk gek geworden ben. Ik moet vast naar een psychiatrische inrichting'(p.141). *Daarna volgen de klinisch* psycholoog en ervaringen met huilbaby's. Enkele pagina's verderop deelt zij met de lezer één van haar grote medische ontdekkingen: 'Ieder spiritueel mens heeft een verkeerd glucosemetabolisme' (p.154), hetgeen zij vaststelt door middel van de verlengde glucosetolerantietest (GTT). Terwijl er steeds meer ortho*moleculair koeterwaals op de pagi*na's verschijnt ('Een tekort aan zink levert in eerste instantie hypoglykemie op, waarna dit uitmondt in een candida-infectie' (p.158), komt de apotheose tijdens een bezoek aan de parapsycholoog. Clara heeft de meest kritische en skeptische para*psycholoog opgezocht die zij kan* vinden en laat zich nakijken. Conclusie (p. 185 e.v.): zij is extreem paranormaal begaafd en de parapsycholoog doet zelfs een hartstochtelijk beroep op haar om als proefpersoon mee te werken aan wetenschappelijk onderzoek. Dit weigert Clara beslist: 'Ik ben geen showdier en houd niet van aapjes kijken' (p. 190). Over de diverse crises waar zij zich door heen sloeg, de orthomoleculaire ziektebeelden waarvan zij zich zelf genas, haar echtscheiding en nieuwe relaties, haar contact met Sai Baba: we doen daarover hier maar het zwijgen toe. Niet onvermeld mag echter blijven dat zij haar *orthomoleculaire deficiënties* niet alleen door laboratorium-onderzoek vaststelt in bloed en urine, maar dat bij deze diagnostiek haar intuïtieve gaven vaak al volstaan. In het hoofdstukje Een nieuw beleid in het Instituut (p.260) vertelt zij dat het testen op deficiënties veel geld kost en dat je dat daarom zo min mogelijk doet. 'Nu volg ik pertinent *alleen nog mijn gevoel*, want als er getest wordt voor definitieve zekerheid, blijkt mijn gevoel altijd te kloppen. Als ik voel dat er een taurinedeficiëntie is, dan is die er ook. Voel ik Pyrolurie, dan is die er ook. Voel ik een nierdeficiëntie, dan is die er ook en *zo kunnen we nog wel even doorgaan.*'(cursivering C.R.)

Het werkbezoek

De middag was vrijgehouden en het cadeautje voor Clara was reeds aangeschaft: Het Amazonenleger. Irreguliere genezeressen in Nederland 1850-1930 van Willem de Blécourt, dat leek ons wel passend. Maar wat sommigen onzer reeds vreesden: één dag tevoren liet Clara via een hulpkracht weten, dat ons bezoek *helaas niet door kon gaan: Clara's* schoonmoeder was onverwachts ziek geworden en zij moest inspringen. Wij zouden later wel gebeld worden voor een nieuwe afspraak. De schoonmoeder is vermoedelijk snel hersteld, want twee dagen later zagen wij Clara alweer in de hoofdrol tijdens een uitzending van het *VARA* programma *Het Lagerhuis over alternatieve genezers*: van haar afkeer van publiciteit is weinig meer te merken. Een nieuwe uitnodiging voor ons geannuleerde werkbezoek kregen wij natuurlijk niet meer. Misschien achteraf maar beter ook. ●

C.N.M.Renckens

SYMPOSIUM: ESCULAAP IN CYBERSPACE

Zaterdag 14 oktober 2000, 14.00 uur in Utrecht

De sprekers

C.N.M.Renckens, voorzitter Vereniging tegen de Kwakzalverij
Drs. A.J.G. van Rijen, Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) en leider van het project 'Patiënt en Internet'.
Drs. G.J.P. Huis in 't Veld, redacteur Gezondheidsnieuws van de Consumentenbond.
John H. Renner MD, voorzitter van de National Council for Reliable Health Information (voorheen National Council Against Health Fraud). De Amerikaanse vereniging tegen de Kwakzalverij.

Van handlangers tot erger: twee curieuze biochemici

De sleutel tot een goede behandeling ligt in een goede diagnose. De sleutel tot een door het slachtoffer van kwakzalvers volgehouden therapie ligt meestal in een pseudo-diagnose en omdat ook kwakzalvers met hun tijd zullen en moeten meegaan verlaten deze zich thans steeds minder op piskijken, electro-acupunctuur, auralezen of Kirlian-fotografie, maar wordt er – net echt – bloed- en urine-onderzoek gedaan.

Zeker bij die grote categorie patiënten waarbij de reguliere geneeskunde geen klassificerende diagnose heeft kunnen stellen is een pseudo-diagnose zeer gewenst, zowel door patiënt als hulpverlener. Al geruime tijd zijn er in ons land laboratoria, waarheen kwakzalvers bloed- en/of urinemonsters opsturen, waarna diagnose en soms zelfs behandelingsadvies volgt.

Europees Laboratorium voor Nutriënten

In Bunnik bevindt zich het ELN onder bezielende leiding van dr. E.F. Vogelaar, een naam die insiders bekend is als directeur van de Maatschappij ter Bevordering der Orthomoleculaire Geneeskunde (MBOG), een club die van de Consumentenbond (zie *Actieblad* mei 2000) een rapportcijfer 2,9 kreeg voor de kwaliteit van hun hulpverlening, en eveneens als wetenschappelijk adviseur van één der kwakfondsen, het Fonds voor het Hart. Vogelaar heeft een wisselvallige carrière achter de rug, waarin hem niet altijd alles voor de wind ging. Hij moet het als een eer beschouwd hebben toen Gert Schuitemaker hem verzocht het voorzitterschap van de MBOG over te nemen. Het ELN verwerkt materiaal opgestuurd door kwakzalvers uit het gehele land en de VtdK kreeg recent inzage in het resultaat van deze vorm van diagnostiek. Een pagina van het onderzoeksresultaat van een patiënt, die onder behandeling was in het Clara Ruizendaal Instituut, is hiernaast facsimile weergegeven. Commentaar voor ingewijden overbodig.

Klinisch Ecologisch Allergie Centrum

Aanvankelijk in Rhenen en sinds 1997 in Weert resideert biochemicus dr. John Kamsteeg, die zich aanvankelijk vooral bezighield met het vaststellen van de modieuze non-disease multiple chemical sensitivity (MCS), een product ontsproten aan de fantasie van natuurgeneeskundigen, die allergie en/of vergiftiging bespeuren bij mensen, die blootgesteld zijn aan normale concentraties weinig giftige alledaagse stoffen. De ziekte heet ook wel milieuziekte, 20th Century Illness of 'hersenallergie'. De diagnose is geliefd bij 'klinisch ecologen', de hedendaagse variant van de natuurgeneeskundigen, en werd oorspronkelijk in 1970 beschreven door de Amerikaan Randolph, die er zelf aan leed.

Door middel van bloed-onderzoek stelde Kamsteeg dan deze 'allergologische ' diagnose en hij handelde ook in hulp-apparatuur voor 'extreem allergische mensen'. Intussen zat de biochemicus, die sinds 1984 niets meer in reguliere tijdschriften publiceerde, niet stil en werkte hij in alle stilte aan een grote ontdekking: een nieuwe vrouwenziekte door hem HPU genoemd. Verwijzers als Ruizendaal kenden dit beeld reeds, maar de buitenwereld moest wachten tot het verschijnen van het boek *Hebt u HPU?* De ontdekking van een vrouwenziekte, geschreven door twee doctorandi, Toine de Graaf en Hanneke van Rossum, op 19 juli 2000. Daarin wordt de ziekte beschreven: de urine bevat hemopyr-

ELN
EUROPEES LABORATORIUM VOOR NUTRIENTEN
EUROPEAN LABORATORY OF NUTRIENTS
Regulierenring 9, 3981 LA Bunnik
Postbus 10, 3980 CA Bunnik
The Netherlands
Tel.:31-(0)30-2871492
Fax:31-(0)30-2802688

INGEKOMEN 16 JUNI 2000

VITAMIN DIAGNOSTICS, Inc.
Rt.35 & Industrial Drive
Cliffwood Beach, NJ 07735
Phone (732) 583-7773
Fax (732) 583-7774

Pagina 1
Printdatum: 13/06/2000

Naam :
Geb.dat.:
Pat.nr. :
Adres : [redacted]
Plaats :

Voorl. : [redacted]
Gesl. : M

Clara Ruizendaal Inst.
Zevenhuiserstr 114 A
3828 BG HOOGLAND

Aanvrager CLARA RU
Afname datum 23/05/2000
Labnummer 236827
(1)
Ontvangst 23/05/2000

		REF.WAARDE(N)	EENHEID
Voedingsstoffen IgG 4			
MELKPRODUKTEN IgG			
Caseine	+*	Neg	
Cheddar kaas	++*	Neg	
Kwark	++*	Neg	
Koemelk	+*	Neg	
Geitenmelk	+*	Neg	
Melkeiwit	-	Neg	
Yoghurt	+*	Neg	
FRUIT IgG			
Appel	+*	Neg	
Abrikoos	+*	Neg	
Banaan	-	Neg	
Bosbes	+*	Neg	
Veenbes	+*	Neg	
Druif	+*	Neg	
G' 'pefruit	+*	Neg	
C..roen	+*	Neg	
Sinaasappel	+*	Neg	
Papaya	+*	Neg	
Perzik	-	Neg	
Peer	+*	Neg	
Ananas	-	Neg	
Pruim	+*	Neg	

* -> buiten ref.waarden

Vervolg op pagina 2.

Indien u een interpretatierapport wenst, svp duidelijk op aanvraagformulier aangeven. Please make a clear note on requestform when you want an interpretationadvice.

\+ Redelijke allergie
++ Behoorlijke allergie
+++ Heftige allergie

rollactam-complex, een bij reguliere chemici onbekende stof en de klachten kunnen bestaan uit chronische moeheid, burnout, bekken-instabiliteit, onvruchtbaarheid, gewrichtsklachten, migraine, hooikoorts enzovoorts. Tien tot vijftien procent van alle vrouwen zou er aan lijden. De behandeling bestaat uit *suppletie met vitamine B6, zink en* mangaan. Bij jongetjes komt het niet voor omdat deze afwijking bij hen reeds in de baarmoeder dodelijk is: zij eindigen als miskraam. Veel plezier heeft Kamsteeg van zijn onthulling niet gehad. Vermoedelijk heeft hij zelf visioenen gehad van de Nobelprijs voor de geneeskunde, maar *HP De Tijd* citeerde reeds diezelfde week enkele specialisten, die Kamsteegs theorie 'lulkoek' noemden. Voorzitter Renckens betitelde het KEAC tegenover het *ANP* als 'kwakzalvershol', hetgeen bij Kamsteeg tot grote woede leidde en het dreigement van een proces wegens smaad en een eis tot schadevergoeding. Bügel bedreef in *Het Parool* milde spot met de 'nieuwe kwak' en onthulde de prijzen, die Kamsteeg rekent. Oriënterend urine-onderzoek kost *f* 97,- en soms is daarna bloed-onderzoek nodig, hetgeen dan *f* 159,- gaat kosten. Kamsteeg weigerde met Renckens in debat te treden voor het *Radio 1 Journaal*: mocht zogenaamd niet van zijn advocaat. *De Graaf*, een der auteurs, mocht wel en antwoordde op Renckens' vraag waarom de 'ontdekking' niet eerste in een wetenschappelijk vakblad was gepubliceerd, dat het 'zo moeilijk is om daarin te komen'! Daarmee viel voor de ingewijde het doek voor de HPU wel definitief. Van een rechtszaak werd niets meer vernomen: Kamsteeg is als de gorilla die zich eerst omstandig en strijdlustig op de borst roffelt, om daarna toch maar met de pootjes in de lucht gaat liggen. En daar ben ik nou toevallig allergisch voor. ●

Drs. A.L.Ternee

Colds • Bronchitis • Shortness of Breath • Rashes • Hives • Migraines • Joint Pain • Irregular Heartbeat • Muscle Spasms • Swollen Limbs • Earaches • Sore Throat
Possible Symptoms: Fatigue • Tension • Headaches • Nausea • Bloating • Cramps • Frequent

polyesters
acrylics
leather goods

computers
printers
photocopiers

toxic waste sites
sewage plants
contaminated water

cigarette smoke
natural gas
engine exhaust

perfumes
deodorizers
mothballs

fabric softener
shampoo
hairspray

newsprint
pesticides
solvents

paint
carpeting
particleboard

new cars
new homes
new furniture

Can Make You Sick

20th Century Illness

Therapeutic Touch

Beoefenaren van Therapeutic Touch (TT) geloven dat het lichaam is omringd door een energieveld.

Wanneer het energieveld uit balans is, kan dit ziekte of pijn veroorzaken. Door de handen vlak boven iemands lichaam te houden, kunnen zij die ontregelingen in het energieveld voelen en deze vervolgens te niet doen door het maken van bepaalde wuivende bewegingen. Therapeutic Touch is in feite de eigentijdse variant van het in het begin van de vorige eeuw op het platteland welig tierende 'strijken' of 'handopleggen'[1]. In de VS zijn de laatste 20 jaar meer dan 100.000 (!) *mensen opgeleid in TT*[2], *waarvan* meer dan 50.000 verpleegkundigen. In Nederland schijnen al enige honderden verpleegkundigen een dergelijke wuifcursus gevolgd te hebben[3]. In het brandwondencentrum in Beverwijk heeft zelfs een groot deel van de verpleegkundigen een cursus TT gevolgd[4]. Alhoewel ik eerst dacht dat TT niet veel kans zou maken ben ik daar niet meer zo zeker *van nu TT zelfs in een gerenommeerd* ziekenhuis als het Academisch Medisch Centrum ingang heeft gevonden.

Het hoeft geen betoog dat TT bijgezet moet worden in de rubriek genante onzin. Iedereen die na het dodelijke artikel in JAMA van de 11-jarige Emily Rosa[5] nog het effect van TT wil onderzoeken moet of niets zinnigs te doen hebben of te veel tijd hebben of gedwongen worden door een of andere pressiegroep. Emily ging bij een twintigtal TT'ers na of zij in staat waren haar energieveld waar te nemen. De TT'ers moesten raden of de hand van Emily boven hun eigen rechter- of linkerhand zweefde. Uit het artikel in het gezaghebbende Amerikaanse medische tijdschrift JAMA bleek dat de ervaren TT'ers dit niet beter dan kans deden. Zij waren dus niet in staat om een energieveld te voelen, waarmee uiteraard de basis wegvalt voor hun hele interventie. Dit zal overigens niemand verbazen, behalve degenen die in TT zijn. Toch er is één aspect van TT dat de moeite van het bespreken waard is. TT is namelijk, voor zover ik weet, de enige alternatieve behandelwijze waar de pressiegroep niet gevormd wordt door patiënten maar door beroepsbeoefenaren. Uiteraard beginnen alle alternatieve behandelwijzen met iemand die het licht heeft gezien, bij zich zelf een bijzondere gave heeft ontdekt of tot de ontdekking komt dat de natuur toch anders in elkaar zit dan iedereen denkt. Meestal verzamelt zo'n persoon dan een aantal patiënten om zich heen, die ervoor zorgen dan dat de blijde boodschap verder wordt uitgedragen. Gek genoeg lijkt dat bij TT niet het geval te zijn. Ik ben nog nergens een patiëntenbeweging tegen gekomen die TT eist als behandeling. Nee, het zijn vrijwel uitsluitend de beroepsbeoefenaren en in het bijzonder de verpleegkundigen die zich roeren. Hoe komt het toch dat een goed opgeleide beroepsgroep als verpleegkundigen zich met dit soort zotteklap inlaat en dat zelfs een beroepsorganisatie als de North American Nursing Association (NANDA) 'energieveldverstoring' heeft verheven tot een

vervolg op pagina 8

Therapeutic Touch

Leer je handen anders te gebruiken bij de behandeling van:

- slaapproblemen
- pijn
- angst
- onrust

En houd tegelijkertijd je **eigen energie** op peil

Cursussen Therapeutic Touch starten:
diverse data in januari, februari, maart 2000 in Utrecht
25 januari 2000 in Alkmaar
9 februari 2000 in Groningen
22 januari 2000 in Nijmegen
18 februari 2000 in Sint Niklaas (B)

Voor informatie kunt u terecht bij het
[redacted]

officiële verpleegkundige diagnose, waarvoor TT de primaire interventie is.

Kevin Courcey, een Amerikaanse verpleegkundige die onvermoeibaar strijdt tegen TT, heeft daar behartenswaardige dingen over gezegd en ik baseer me op wat hij erover schrijft[2]. Courcey stelt dat TT zo'n impact gekregen heeft doordat een paar verpleegkundigen die in de VS hooggeplaatste posities innemen TT zijn gaan pushen. De aanzet is ooit gegeven door Dolores Krieger, een professor in de verpleegkunde aan de Universiteit van New York, en in haar kielzog namen andere gerenommeerde verpleegkundig docenten het idee over. Met TT konden verpleegkundigen, zo was het idee, als het ware een eigen therapeutisch niche creëren waarvoor zij noch toestemming noch advies van artsen nodig hadden. In het streven naar emancipatie van verpleegkundigen was bleek TT een welkom hulpmiddel. TT gaf verpleegkundigen het gevoel dat zij direct deel hadden in het genezingsproces van de patiënt in plaats van dat zij alleen maar passief de wensen van de arts uitvoerden. In de VS komt daar nog een derde punt bij: TT is daar 'big business' door de vele duizenden die er een cursus in volgen. Waarschijnlijk valt de geldhonger in Nederland wel mee, hoewel ik daar gezien de gretigheid waarmee HBO-opleidingen zich op de alternatieve markt storten niet helemaal zeker van ben.

In het AMC is de verpleegkundige Gabrielle Leguijt de voorvechter van TT. "Voor jezelf brengen deze handelingen een rustpunt op een drukke dag," zo schetst Leguijt de voordelen voor de verpleegkundige. "Je hebt bovendien het gevoel dat je de patiënt helpt als alle andere dingen die je doet om het lijden te verlichten hebben gefaald. Dat is voor mij het belangrijkste, dat de patiënt er baat bij heeft. We accepteren het ook als iemand zich hier met Winti bezighoudt."

Hoe serieus nemen verpleegkundigen zichzelf nog wanneer ze om hun beroepsgroep te profileren tot magische handelingen over moeten gaan? Verpleegkundigen kunnen TT beter overlaten aan kwakzalvers. ●

Frits van Dam

1. Keukens R. Resultaten van 'therapeutic touch' onzichtbaar. Tijdschrift voor Ziekenverpleging, 1998;24: 751-2.
2. Courcey, K. Further notes on Therapeutic Touch. (te vinden op www.quackwatch.com)
3. van Hooft, M. Therapeutic Touch, een handreiking naar patient en verpleegkundige. Tijdschrift voor Ziekenverpleging, 1999;3:84-85
4. van Elzakker I. Energievelden. AMC Status (personeelsblad AMC), april 2000.
5. Rosa L, Rosa E, Sarner L, Barrett S. A close look at Therapeutic Touch JAMA 1998;279:1005-10.

NCRV weigert rectificatie

Omroep maakte propaganda voor omstreden therapeut Van Orshove

HILVERSUM - De NCRV weigert belastende informatie aan de kijkers door te geven over de Belgische therapeut Yvo van Orshoven. Hij werd geportretteerd in het populaire tv-programma De Stoel.

Bij de redactie was vooraf bekend dat Van Orshoven voor het leven is geschorst als arts en dat tegen hem een gerechtelijk onderzoek loopt.

Op 2 april kwam Van Orshoven uitgebreid aan het woord in het *NCRV*-programma *De Stoel* van Rik Felderhof. Na afloop werd het internetadres van het centrum De Orshof van Van Orshoven vermeld. In het programma kreeg de therapeut volop de gelegenheid zijn alternatieve visie op gezondheid en ziekte te etaleren.

Onvermeld werd gelaten dat Van Orshoven in België "voor het leven" is geschorst als arts vanwege het vervalsen van recepten. Ook hebben patiënten onder ede verklaard dat hij hen seksueel heeft misbruikt. De redactie was hierover van tevoren geïnformeerd. Ook wist ze dat er een gerechtelijk onderzoek tegen de therapeut liep. Toch werd het programma niet aangepast.

Zelfmoordpoging

Van Orshoven heeft een bloeiende praktijk op een landgoed van 16 hectare in het Belgische dorpje Neerglabbeek. Hij legt zich onder andere toe op hervonden (incest)-herinneringen. Die therapie is zeer omstreden. Hij trekt veel cliënten uit Nederland, meer dan uit eigen land. Ook zijn promotieactiviteiten hebben vooral in ons land plaats. Patiënten kunnen zich inschrijven voor een vijfdaagse cursus en een aantal "nakomdagen". Kosten voor een modale deelneemster: rond de 6000 gulden, inclusief een massagetoestel.

Volgens de jongste nieuwsbrief van Van Orshoven heeft het programma *De Stoel* voor een stroom nieuwe aanmeldingen gezorgd. Een echtgenoot van een deelnemer heeft intussen zijn beklag gedaan bij de *NCRV* omdat zijn vrouw, die onder psychiatrische behandeling was, tijdens de cursus zo ontregeld raakte dat ze zelfmoordneigingen kreeg en vervolgens thuis een poging daartoe ondernam.

Als antwoord schreef algemeen directeur drs. H. J. Hemink van de *NCRV* op 28 juni dat de redactie van De Stoel meer onderzoek had moeten doen naar de praktijken van De Orshof. Hij biedt hiervoor zijn excuses aan. Het vertonen van het internetadres van het instituut had volgens hem niet mogen gebeuren. In de toekomst moet "nog meer dan voorheen" voorkomen worden "dat mensen van wie de normen en waarden niet overeenstemmen met die van de *NCRV* in een van onze programma's aan het woord worden gelaten." Toch zal de omroep de kijkers niet nader informeren. Ook een rectificatie wordt niet overwogen. "Wij zullen geen verdere stappen ondernemen", zegt perswoordvoerder W. Brouwer namens directeur Hemink.

Tweede keer

Het is de tweede keer in korte tijd dat de *NCRV* weigert op een programma terug te komen. Twee weken geleden barstte veel kritiek los op de documentaire Verborgen Moeders van de *NCRV*, waarin vrouwen aan het woord kwamen met incestbeschuldigingen aan hun familie. Zij waren zich de incest gaan herinneren tijdens psychotherapie. In de media zijn de documentaires scherp gehekeld. De documentairemakers lieten bewust na om wederhoor toe te passen. Een van de vrouwen was een dochter van de hervormde emeritus predikant ds. G. Broere. Zijn familie had de omroep vooraf gewaarschuwd voor de ziekelijke fantasieën van de vrouw. Toch liet de *NCRV* de uitzending gewoon doorgaan.

De Stoel (I)

Op maandag 20 maart j.l. komt bij de redactie van het *NCRV*-programma *De Stoel* een telefoontje binnen over de Belgische therapeut Van Orshoven. Aan de lijn is een man wiens dochter bij de Belg in behandeling is geweest. Hij heeft op tv een aankondiging gezien van de volgende aflevering van *De Stoel*. Daaruit bleek dat Van Orshoven in de uitzending van 2 april centraal zou staan. De man vertelt dat Van Orshoven door de Orde der Geneesheren voor het leven is geschorst als arts, dat er een gerechtelijk onderzoek tegen hem loopt en dat de sektencommissie van het Belgische parlement zeer negatief over hem heeft gerapporteerd. Dat heeft de beller zwart op wit staan. Hij doet zelf onderzoek nadat zijn dochter hem heeft beschuldigd van incest. Ze was zich dat tijdens de behandeling door Van Orshoven zogenaamd gaan herinneren. Haar vader wilde toen wel eens weten wie de therapeut wel was die haar die herinneringen had aangepraat. Er was vervolgens een complete beerput opengegaan.

De dame van de redactie van De Stoel reageert geschrokken. Als er die dag nog meer kijkers waarschuwen voor de Belgische therapeut, wordt intern alarm geslagen. De rechterhand van programmamaker Rik Felderhof, Bernard Prins, wordt op onderzoek uitgestuurd. Hij neemt contact op met Van Orshoven en legt hem de beschuldigingen voor. De therapeut is totaal niet aangeslagen. Geschorst meneer? Maar dat is onzin. Hij heeft zich als arts teruggetrokken omdat zijn alternatieve behandelmethode in de reguliere geneeskunde omstreden is. Bovendien heeft het Europese Hof hem een schadevergoeding toegekend. Het sektenrapport is gebaseerd op roddels en van een gerechtelijk onderzoek weet hij niets af. Gerustgesteld keert Prins terug naar de redactie. Het licht voor de uitzending kan op groen worden gezet. De bellers krijgen een berichtje dat er niets verontrustends met Van Orshoven aan de hand is. De uitzending zal gewoon doorgaan.

De Stoel (II)

Wie is die Yvo van Orshoven? Dat kan ons niemand beter vertellen dan de commissie van het Belgische parlement die onderzoek deed naar sekten. Het verslag van 28 april 1997 is mede gebaseerd op verklaringen van ex-patiënten die onder ede zijn gehoord. Van Orshoven is volgens de onderzoekscommissie een therapeut die zich van verschillende alternatieve methoden bedient, zoals yoga, meditatie en exorcisme (duiveluitdrijving). Zo stelt hij zijn patiënten naar zijn zeggen in staat "nergens meer aan te denken" en "de tastzin terug te vinden".

Patiënten kunnen deelnemen aan cursussen op zijn landgoed in de Belgische Kempen, waarbij het volgens de commissie soms zonderling toegaat. Cursisten moeten met elkaar vechten en elkaar (met kussens) slaan. Een ex-deelnemer vertelde ons nog dat ze ook wel erotische bewegingen met elkaar moesten uitvoeren, als lepeltjes tegen elkaar moesten liggen, in palen dienden te klimmen en in een steenkoude vijvers moesten springen. Doel is dat patiënten zich van hun godsdienstige en sociale zekerheden ontdoen om Van Orshoven er als "de vriend, de vader, de broer en de minnaar" voor terug te krijgen. "Daar seksualiteit een belangrijke rol speelt in het bevrijdingsproces", zo vervolgt het verslag van de commissie, "onderhoudt de therapeut seksuele relaties met sommige van zijn cliënten en dit terwijl hij bij hen een schuldgevoel oproept. Er wordt ook gewag gemaakt van een verkrachting in zijn praktijkruimte, zulks in het bijzijn van een derde die ook zou zijn uitgenodigd daaraan deel te nemen. De patiënten worden trouwens ook uitgenodigd geen andere artsen meer te raadplegen", aldus de onderzoekscommissie. Het rapport sluit de paragraaf over Van Orshoven af met de mededeling dat een getuige (onder ede!) heeft verklaard dat een patiënt van de therapeut zelfmoord heeft gepleegd. Een maand nadat deze rapportage is opgesteld, meldt de Gazet van Antwerpen dat een Nederlandse cursist zich op het terrein van Van Orshoven van het leven heeft beroofd. "Het gerecht heeft een onderzoek ingesteld naar de omstandigheden rond de dood van de man", wordt er aan toegevoegd. Dat onderzoek loopt nog steeds.

De Stoel (III)

De *NCRV* had 12 dagen de tijd om deze informatie, haar aangereikt door een kijker, van voor tot achter te verifiëren. Hoe is het in de wereld mogelijk dat de uitzending dan toch heeft plaats gehad? Perswoordvoerder Wim Brouwer: "De informatie die bij ons binnenkwam, is nagetrokken. De uitkomst gaf geen aanleiding om de uitzending niet door te laten gaan." Omdat de informatie bij Van Orshoven zelf is nagetrokken! Brouwer: "Ja maar ook bij enkele instanties." Dan toch niet bij de Orde der Geneesheren, het parlement en de Procureur des Konings. "Dat weet ik niet. Ik weet wel dat de redactie zorgvuldig te werk is gegaan."

Daar denkt de directie van de *NCRV* dan anders over want die heeft in een brief aan een klager afstand genomen van de bewuste uitzending. Brouwer: "Dat is mij niet bekend. Dat moet ik natrekken." Enkele uren later belt programmamaker Rik Felderhof himself, op verzoek van de *NCRV*-directie. Om een lang verhaal kort te maken: Hij staat nog steeds achter de uitzending want Van Orshoven is een bijzondere man met een bijzondere therapie en honderden patiënten zijn zeer enthousiast over hem. Zijn programma is niet gebaseerd op onderzoeksjournalistiek. Alle informatie tot achter de komma natrekken is volgens hem niet mogelijk. "Daar hebben wij het geld en de tijd niet voor." Maar u bent er nu wel medeverantwoordelijk voor dat honderden mensen zich naar aanleiding van het programma tot Van Orshoven hebben gewend, in sommige gevallen met verschrikkelijke gevolgen. Felderhof: "Als het allemaal waar is wat u me heeft verteld, had ik me nog wel acht keer achter de oren gekrabd voordat ik dat programma had uitgezonden."

Dat kan maar één ding betekenen: de *NCRV* stelt de kijkers binnen de kortste keren op de hoogte van de belastende informatie over Van Orshoven. Maar daar piekert Felderhof niet over. Ook Wim Brouwer belt, als droevig sluitstuk in dit drama, met de trieste mededeling dat de directie geen verdere stappen zal ondernemen. Na de schandelijke gang van zaken rond de documentaire Verborgen Moeders maakt de *NCRV* zich opnieuw stinkende. Ook de

vervolg op pagina 10

omroep moet op cursus, niet bij Van Orshoven maar bij een leergang Journalistieke ethiek. ●

J. van Klinken

Naschrift Van Orshoven

Bovenstaande stukken werden eerder gepubliceerd in het *Reformatorisch Dagblad* van 17 juli 2000. Het geeft een onthullend inzicht hoe in de journalistiek 'nieuwswaarde' en 'the show must go on' prevaleren boven verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de kijker. Niet alleen commerciëlen als *Veronica*, *RTL*, *SBS6* e.d. doen alles voor kijkcijfers, ook de *NCRV* met zijn imago van integriteit en knusheid bezondigt zich aan die oude zwakheid van de journalistiek.

Een week later kwam de krant nogmaals terug op 'Dokter Yvo'. De man heeft vooral in Nederland veel aanhangers en wordt op de website van de ABNG (artsen vereniging natuurgeneeswijzen) vermeld als lid ('praktiserend en tot declareren bevoegd'). Het RD meldt dat Van Orshoven al een lange gang door de alternatieve geneeskunde achter zich heeft en o.a. in de jaren zeventig 'rector' was van de Leergangen Manuele Geneeskunde te Eindhoven (ooit door ir. Frits Philips, een ruglijder, opgericht). Volgens een van zijn Nederlanse volgelingen en bewonderaars, de Zutphense apotheker Luc Jonker, heeft Van Orshove in feite de manuele therapie in Nederland van de grond getild. Aan die ellendige vorm van kwakzalverij had hij kennelijk niet genoeg en thans behandelt hij op onnavolgbare wijze depressies, psychosen, ME, whiplash, het maakt niet uit: als u maar betaalt. Luc Jonker tilt niet zwaar aan het spoor van vernieling dat er op De Orshof (zoals zijn centrum heet!) wordt aangericht en evenmin aan zijn schorsing als arts in België. Dat laatste zou te wijten zijn aan het 'gedurfde karakter van zijn therapie'. ●

3 piskijkers

NRC Handelsblad laat zo nu en dan belangrijke dames en heren met elkaar babbelen voor de krant. Ik mag dat graag lezen. In het *NRC* van 22 juli waren drie topmanagers aan de beurt, Gerlach Cerfontaine, Hans van der Wielen en Fons Driessen. 'Pillenvreters' stond in de kop van het artikel. Gerlach is baas van Schiphol, maar is opgeleid als arts en psychotherapeut. In zijn vorige baan was hij voorzitter van het bestuur van het Utrechts Medisch Centrum, waar hij naar het schijnt, een lijk van enige tientallen miljoenen in de kast achterliet. Hans is bestuursvoorzitter van het levensmiddelenconcern Numico. Fons is chemisch ingenieur, en was bestuursvoorzitter van een buizenfabriek, hij rent, zwemt en fietst zich iedere dag uit de naad en slikt voor een kapitaal aan pillen, want dood wil hij niet, zo blijkt uit het interview. Kortom hij is de ideale consument voor de voedingssupplementen industrie.

Wat Gerlach en Fons te berde brengen is eigenlijk niet zo interessant, het zijn wat onnozele slachtoffers van de propaganda van de voedingssupplementen industrie. Nee, waar het mij om gaat is wat de hoogste baas van Numico, Hans van der Wielen, te berde brengt over de producten van zijn bedrijf. Numico is onlangs de trotse eigenaar van een aantal fabrikanten van voedingssupplementen in de VS geworden. In het pakket van Numico zit via haar Amerikaanse dochter Enrich, bijvoorbeeld Visutein voor behoud van gezichtsvermogen, en Bonemate, voor versteviging van de botten. Over Visutein staat op de website (www.enric.com) te lezen dat het samengesteld is uit een combinatie van vitamines, phytonutrienten en mineralen die de basis vormen voor de bescherming en het onderhoud van je meest kostbare bezit: het gezichtsvermogen. In de VS moeten fabrikanten van dergelijke kwakmiddelen bij hun productinformatie echter wel vermelden dat hun claims niet geëvalueerd zijn door de FDA en dat het product niet bedoeld is om diagnoses vast te stellen, te behandelen, genezen of welke ziekte dan ook te voorkomen. Waar is het dan wel goed voor, zou ik denken. Een gedachte die in ieder geval niet bij Gerlach en Fons opkomt en gezien de omzet van dit soort spul bij vele anderen ook niet. Chef marketing van Numico is overigens ene Richard Bizarro, en dat verzin ik niet.

Wat het babbelinterview in *NRC* vooral zo onthullend maakt is hoe Hans van der Wielen als bestuurvoorzitter van Numico, denkt over onderzoek naar het effect van de middelen die zijn bedrijf uitvent. Cerfontaine brengt op een gegeven moment, als het hem eindelijk te gortig wordt, te berde dat dubbelblind gerandomiseerd onderzoek toch echt wel nodig is wil je iets kunnen zeggen over het effect van voedingssupplementen. "Ja ja" zegt van der Wielen. Dan ben je een eeuw verder." Zo'n opmerking getuigt van een dédain voor wetenschappelijk onderzoek en consumentenbelangen dat ongehoord is voor de bestuurvoorzitter van een van de belangrijkste voedingsindustrieën ter wereld. Weten hoe het moet, maar er lak aan hebben omdat het niet goed uitkomt omdat het te veel tijd kost. De reden is ongetwijfeld dat hij de hete adem van zijn aandeelhouders in zijn nek voelt. En eigenlijk valt plotseling alles op zijn plaats. Numico wordt geleid door iemand die lak heeft aan wetenschappelijk onderzoek, onbeschaamd propaganda maakt in een kranteninterview voor middelen waar het effect allerminst van bewezen is en waarvan het onzeker is of ze wel veilig zijn[1]. Toegegeven Hans van der Wielen behandelt zelf geen patiënten, maar in alle andere opzichten lijkt hij aardig te beantwoorden aan de definitie van kwakzalver, zoveel heeft het *NRC*-interview wel duidelijk gemaakt. Hij bevindt zich daarbij in het gezelschap van kwakzalvende academici als Houtsmuller, Kamsteeg, Vogelaar, Valstar en wijlen Moerman.

Het verbaast mij niet echt dat de drie heren aan het eind van de avond elkaars urine keuren. Piskijken is per slot een oud gebruik onder kwakzalvers. ●

Frits van Dam

Naschrift

Op de economiepagina (waar anders) van de *Volkskrant* van 12 augustus 2000 verscheen weer een interview met Hans van der Wielen onder de kop 'Pillendraaiende missionaris'. Zijn uitspraak over onderzoek in de *NRC* was klaarblijkelijk geen 'slip of the tongue'. In het desbetreffende interview, dat naar ik aanneem door hemzelf of zijn PR-afdeling is geautoriseerd, staat het volgende te lezen: "Of ze (de multi-vitamines, anti-oxidanten en pillen die prostaatkanker tegengaan) werken, laat hij voorlopig niet onderzoeken. 'Misschien over een paar jaar weer." Want zijn nieuwe roeping vergt een lange adem, zoveel weet hij inmiddels wel. "Het gaat jaren duren voordat deze producten zijn ingeburgerd." Het staat er echt, cynischer kan het niet.

Consumenten, laat u geen oor aannaaien. Reclamecodecommissie, grijp in voordat onschuldige consumenten massaal bezwijken voor de slogans van die perfide reclamejongens van Numico. Aandeelhouders van Numico, gooi deze kwakzalver eruit. ●

1. Norton S.A. Raw animal tissues and dietary supplements. N Engl J Med 2000; 343: 304-5.

Correspondentie

Poortenaar

Naar aanleiding van de interviews, die de voorzitter gaf tgv het verschijnen van zijn Kwakzalvers op kaliloog, in welk boek de vaderlandse alterneuten een chemische reiniging ondergingen, verschenen grote aantallen ingezonden reacties terwijl ook rechtstreekse post werd ontvangen. Wegens de authenticiteit van de brief en de hoge leeftijd van de schrijfster, die haar slechte ervaring met de kwakzalverij desondanks nog lang niet vergeten is, drukken wij hieronder één van die vele brieven af.

Geachte Dr. Renckens.
Uw artikel in de "Zwolse" van j.l. 15 juli 2000 was mij uit het hart gegrepen. Veertien jaar geleden had ik zes behoorlijke knobbels op mijn hoofd, onder het haar. Ik spoedde mij naar Klazien uit Zalk! Zij moest naar een lezing en stuurde mij naar drogist Poortenaar in Kampen. Die had er wel iets voor, zo sprak zij. Aldus gedaan; Poortenaar gaf mij twee soorten flesjes met druppels nl. 'Phytoloid' 031 en (ik meen) Phytoloid 10. Het was een Belgisch product van Pardes Rimonium BV.

Toen ik de druppels een week had genomen, verging ik 's morgens van het slijm in de keel. Ik belde er over. Poortenaar zei: "Gewoon doorgaan, minstens drie maanden". Ik ben er mee doorgegaan; heb in die drie maanden nog drie keer gebeld. Advies: "Gewoon doorgaan".

Toen de drie maanden voorbij waren belde ik weer. Het had voor de knobbels niets geholpen en ik stikte bijna in het slijm. Ik kreeg de dochter van Poortenaar aan de lijn en die zei "Dan moet u er nu maar mee stoppen, maar dan had u ook moeten minderen met het gebruik". In het ziekenhuis hebben ze vier van die knobbels operatief verwijderd; later zou de rest weggenomen worden.

Nu de rest van mijn verhaal. Ik heb panische angst voor het ziekenhuis en durfde er niet meer heen. De knobbels groeiden weer aan! Toen las ik een artikel over Dr. Moerman. Hij had proeven gedaan op duiven en die erwten gevoerd, waardoor gezwellen verdwenen.

Ik zat vol argwaan, maar dat ziekenhuis grijnsde mij ook aan. Ik dacht "Erwten is gewoon voedsel, dus wat let mij?" Nu neem ik elke dag (al sinds jaren) een kopje zelf gekookte groene erwten en... de knobbels begonnen na zes weken dunner te worden en zijn nu zo goed als allemaal weg, waar ik erg blij mee ben, maar ik ben nog wel elke morgen zo'n drie kwartier in de weer met dat slijm. Ik denk zelf dat die druppels van Poortenaar daar schuldig aan zijn. Ik moet dus niets meer van die kwakzalversmedicijnen hebben. Misschien heeft u enig nut van mijn verhaal om anderen te weerhouden van dergelijke middelen. ●

Hoogachtend,
F.Boxma-Willems,
78 jaar (f 200,- armer!), Zwolle

Overleven

Ons bestuurslid W.M. Veenema, huisarts te Joure, richtte zich op 2 augustus tot de redactie en redactiecommissie van het KWF-wachtkamerblad Overleven met het volgend schrijven:

'Bij het doorkijken van het recente zomernummer van Uw blad dat voor mijn wachtkamer bestemd is, merkte ik al snel dat de inhoud ervan nogal vloekt met die van het *Actieblad tegen de Kwakzalverij* waarmede ik mijn wachtende patiënten probeer op te monteren en waarvan dus altijd drie exemplaren ter lezing en/of diefstal op de wachtkamerleestafel liggen.

Het alternatieve taalgebruik van Uw blad is zo hoog dat ik tenslotte weer naar de omslag moest kijken om zeker te weten dat het niet een folder van Uw alternatieve tegenhanger betreft. Dit blijkt niet het geval, echter waar het KWF ooit zelf in de aanval ging toen verwarring met de alterneuten dreigde wegens de naamgeving van dit Kwakfonds sticht U nu zelf verwarring middels de inhoud van Uw blad.

Wandelen en water hebben een "helende werking of kracht." Termen die alleen alternatieven uit de mond kunnen krijgen tegenover hun kankerpatiënten. Maar het dieptepunt van informatieverstrekking wordt bereikt in het artikel " Vechten voor het leven' waarin de geïnterviewde kortweg melding maakt van haar herhaalde teleurstellingen in de reguliere geneeskunde om vervolgens maar liefst vier alternatieven de hemel in te prijzen op een wijze die regelrecht is overgenomen uit alternatieve reclamefolders.

Ik word geacht om mijn patiënten bloot te stellen aan deze informatie – ook de groep patiënten die kanker hebben – en die er mogelijk uit lezen dat het zo fijn is om via Thom Koot contact te krijgen met hun kankercellen. Ik vrees dat dit voor vele van mijn patiënten op een even grote teleurstelling als bij geïnterviewde in "mijn geneeskunde " zal uitdraaien. Kanker behandelen, uitleggen en begeleiden is moeilijk maar ik blijf het liever op mijn manier proberen dan hen bloot te stellen aan alternatieve prietpraat in de wachtkamer, waaruit een weldenkend arts Uw blad zal weren. Daar moeten ze dan maar voor naar de kapper.

U laadt wel sterk de verdenking op U dat Uw patiënten die "overgelo-

vervolg op pagina 12

COLOFON

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht *1 januari 1881*
Correspondentie-adres Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen, Tel: 0513-625956

Bestuur
Voorzitter C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn
Secretaris H. de Vries apotheker, Heerenveen, e-mail: antikwak@dds.nl, internet:http: //www.dds.nl/~antikwak.
Penningmeester I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg
Leden P.M. Siegel, psychiater, Amsterdam
dr. A.P.M. van Dam, medisch adviseur Den Haag
prof.dr. F.S.A.M. van Dam, hoogleraar psychologie, Amsterdam
mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem
C.P. van der Smagt, huisarts, De Bilt
prof.dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten
W.M. Veenema, huisarts, Joure
Adviserende leden S. Lelie, geneeskundig inspecteur (i.r.) Middelburg
P.C. Bügel, psycholoog, Groningen
Erelid I.A. van de Graaff, apotheker, Rotterdam.
Redactie J. Geerling, internist, Keverdijk 69 1411 SK Naarden.
Aanleveren van kopij op Wordperfect 5.1 of Word.

Postgiro van de vereniging: 32237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.
De contributie bedraagt thans minimaal f 50,- zulks met inbegrip van een abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10,-; begunstiger wordt men door schenking aan de vereniging van minimaal f 500,-.

Correspondentie

pen" zijn naar het Kwakfonds probeert te paaien maar voor de grote groep reguliere sympathisanten van het KWF maakt U het zo wel moeilijk om de deuk in het vertrouwen door de "Houtsmulleraffaire" te herstellen.

Ik ben van mening dat U hier veel rekening mee dient te houden. ●

Met vriendelijke groet,
W.M.Veenema.

Homeopathie in de Archives of Internal Medicine

In het gerenommeerde Amerikaanse tijdschrift Archives of Internal Medicine verscheen vorig jaar een artikel van Eskinazi, dat het gevaar met zich meebracht tot in lengte van jaren te worden aangevoerd door homeopaten, die de skepsis van weldenkenden moeten overwinnen. Alleen al doordat het in een serieus tijdschrift werd gepubliceerd krijgt het een status zoals eerder het beruchte verhaal van Reilly in The Lancet over pollen D 30 bij hooikoorts. Sindsdien zou de effectiviteit van homeopathie bij deze indicatie onwankelbaar vaststaan. Bestuurslid Van der Smagt publiceerde in de Archives onderstaande ingezonden brief, die ook zonder kennis van het oorspronkelijke artikel lezenswaardig en leerzaam is:

'Dear Sir.
With interest we have read the article homeopathy re-revisited by Daniel Eskinazi, (Arch Intern Med, 1999;159:1981-87). However, we strongly disagree with the author's viewpoint that the homeopathic concept may be compatible with Western medical knowledge. To support this, Eskinazi merely argues that the two basic principles of homeopathy, the law of similars and the claimed biological effect of very high (sub Avogadro) dilutions, are not necessarily in conflict with current scientific observations.

In homeopathic practice two different laws of similars are applied by different homeopaths. The one put forward by Hahnemann himself dictates that an illness can be cured by administering a drug that, in the same dose, would cause similar symptoms in healthy subjects (the curative effect depends on a difference in biological response between diseased an healthy subjects). Hahnemann, therefore, usually administered only one single dose, in order to avoid his patients becoming ill again as a result of toxic effects the medication. Paul Wolf (1836) adapted the law of similars. A disease can be cured by prescribing a very low dose of a substance, that in considerably higher doses would cause symptoms similar to the disease (here the curative effect depends on the drug, or rather the dose of the drug, and not on the patient).

Eskinazi presents us with a few examples taken from modern medicine, that suggest similarity to homeopathic principles. In fact, however, most of his examples bear only a superficial resemblance to one of the laws of similars (digitalis is prescribed to lower the cardiac rate in atrial fibrillation, and not to restore sinus rhythm; benzodiazepins are prescribed to relieve anxiety, and not to treat mental disorientation; the comparison between the side effects of interferon treatment, and symptoms of influenza seems rather inaccurate, etc.) Moreover, the homeopathic principle does not imply differing, supposedly opposite, effects of a drug in different individuals, but opposite effects within one and the same individual, depending on dose or presence of disease. However, what really makes the gap between medical science and homeopathy an unbridgeable one, is the fact that homeopaths, regardless of the law of similars they adhere to, agree that this is an universal principle, and therefore applicable to an endless number of substances and diseases.

Subsequently, Eskinazi wants us to believe that the existence of substances that are (*in vitro?*) biologically active in extremely low concentrations, makes the claim for effectiveness of sub Avogadro dilutions more acceptable. Thereby ignoring the quite distinct difference between presence of only a few molecules and the absolute absence of molecules. In fact one of the most striking conflicts between medical science and homeopathic theory concerns the principle of "potentiating". In homeopathy the actual dilution factor is not so relevant. What is relevant is the number of times that the dilution has been shaken. By shaking the curative effectiveness of the drug increases as the actual concentration of the active substance decreases. Moreover, without shaking there will be no curative effect whatsoever (e.g. NaCl, lime, oats, etc. only become potent homeopathic drugs by shaking). By shaking the dilutions, molecular information will allegedly be transferred from the active substance onto the solvent, while at the same time this molecular information will be changed in such a way that the curative effect develops. The amazing thing is that only the intended substance is "potentiated" by this procedure. The solvent, pure ethanol, will always contain measurable traces of lead, cadmium, calcium, magnesium, manganese, zinc en other substances, that for some reason are not "potentiated" along, while on the other hand homeopathic preparations based on lead, cadmium, calcium, magnesium, manganese and zinc do exist. Even more astonishing is the phenomenon that with increasing drug effectiveness, the undesired side effects decrease (an issue that has become an important argument to the sales strategies of pharmaceutical companies producing homeopathic drugs).

C.P. van der Smagt

For reasons outset above it remains extremely difficult for many medical professionals to discern any common basis to homeopathic theory and modern medicine. Probably some gaps are so essential that it may be useless trying to bridge them. ●

April 2000
C.P. van der Smagt,
general practitioner
De Bilt, The Netherlands'

JACOBSKRUISKRUID

Ons lid T.W. Donkerlo uit Naarden vestigde onze aandacht op een artikel in het dagblad "*Trouw*" (52 Juli 2000) waarin gemeld wordt dat het Jacobskruiskruid in de provincie Groningen welig tiert (In het Gooi bloeit hij trouwens ook uitbundig in de bermen). De plant staat bekend om zijn grote giftigheid en veroorzaakt lever- en maagdarmafwijkingen bij paarden en runderen. Schapen, geiten en konijnen ondervinden geen schade van het nuttigen van de plant. Het is een twee-jarige composiet, ongeveer één meter hoog, met diep gelobde bladeren en gele bloemhoofdjes op de sterk vertakte top van de bloeistengel. In de homeopathie wordt een tinctuur van de verse kruiskruidplant gebruikt tegen blaasziekten. Dit "geneesmiddel" is door de toxische werking op de lever niet van gevaar ontbloot. De plant bevat verscheidene sterk werkende alkaloïden. Men zij gewaarschuwd. ●